

нахилів і здібностей учнів, вихованню у них наполегливості у досягненні мети, вироблення самооцінки.

Успішне навчання і розвиток особистості учнів вчений вбачав не стільки у зміні предметів, як у методах, способах і предметах викладання. У процесі навчання доцільно систематизувати вивчуваний матеріал за допомогою синоптичних (оглядових) таблиць, на кшталт сучасних опорних конспектів. Дитина на думку Михайла Васильовича, краще сприймає просторові фігури, оскільки малюнок на площині є певною абстракцією. Тому в процесі навчання використовувати, починаючи з раннього віку, моделювання геометричних фігур з глини, дерева, паперу. Це має допомогти учням практично ознайомитись з найпростішими геометричними фігурами.

Цікавим є погляди вченого на особистість і роль учителя у навчально-виховному процесі. Він повинен, по-перше мати “глибокі та міцні знання” і знати, чого навчити учня. По-друге, любити свою професію.

Торкаючись питання контролю, М. Остроградський рекомендує опитувати учнів на кожному уроці, а екзамен проводити щомісяця.

Таким чином проведене дослідження показало, який вагомий внесок Михайло Васильович Остроградський зробив у розвиток математики, як “цариці всіх наук”. Все своє життя він присвятив їй. Також ми побачили його не тільки як відомий математик, а й величний педагог. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів педагогічної діяльності М.В.Остроградського й потребує детальнішого розгляду та аналізу його педагогічної спадщини.

Список використаної літератури

1. Бевз В. М. В. Остроградський – математик, механік, педагог // Математика в шк.- 2001. – № 4. – С. 66-69.
2. Галай Г., Гриневич Г. Михайло Васильович Остроградський // Галай Г. Гриневич Г. Учням про видатних математиків. – К., 1976. – С. 105-108.
3. Конфорович А., Сорока М. Остроградський: Біогр. роман.- К.: Молодь, 1980.- 213 с.
4. Самин Д. Михаил Васильевич Остроградский // Самин Д. Сто великих ученых. – М., 2000. – С. 231-236.
5. Сута Г. Михайло Остроградський // У світі математики. – 2001. – Т 7., Вип. 3. – С. 89-93.

Сергій Маник

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ ДОСВІД М. КРАВЧУКА

Прийняття Україною положень Болонської декларації висунуло нові вимоги до науки й освіти. Проте спроби швидко європеїзувати українські навчальні заклади не дають бажаного результату, оскільки не враховується своєрідність національної системи освіти. Для більш достовірного і повного розуміння сучасних проблем розвитку учнів у загальноосвітній школі звертаємось до витоків українського шкільництва.

Цілком закономірно, що в період переоцінки та переосмислення існуючих істин значну роль відіграє українська педагогічна думка. Одним із найпоширеніших напрямів історико-педагогічних досліджень сьогодні є педагогічна персоналія. Погоджуємося з думкою сучасного педагога О.Сухомлинської, яка зауважує, що педагогічна персоналія „завжди буде одним з провідних напрямів історико – педагогічних досліджень, особливо в переломні часи, коли переглядаються існуючі канони й коли саме персоналія, яку ми повертаємо з небуття, і своїм життям, і своїми ідеями підтверджує рух історії...” [3, с 46]. Цим характеристикам повністю відповідає особистість видатного математика Михайла Пилиповича Кравчука (1892-1942рр). Його викладацька діяльність на початку ХХ ст. сприяла національній спрямованості української освіти.

У ході наукового пошуку з'ясовано, що дана тема викликає значний інтерес дослідників, серед наукових розвідок можна назвати дисертаційні праці Н. Агафоновой, А. Кравченко, Н. Ротар. Суть педагогічних ідей М. Кравчука розкрита у спогадах його

колишнього учня Ю. Юркевича. На особливу увагу заслуговує праця В. Урбанського "Михайло Пилипович Кравчук, 1892-1942 рр.", оскільки це єдине дослідження, яке висвітлює не лише період життя педагога, а і його викладацьку діяльність. Глибоке вивчення даних матеріалів свідчить про те, що постать М.Кравчука в системі сучасного виховання не розглядалася системно й потребує спеціальної наукової розробки, узагальнення і творчого використання.

Метою даної статті є висвітлення і аналіз викладацької діяльності Михайла Пилиповича Кравчука та його педагогічних ідей.

Питання освіти в Україні в період педагогічної діяльності М. Кравчука не можна розглядати окремо від політичних, економічних і загальнокультурних подій і процесів того часу. У 1918 році влада в Україні неодноразово змінювалася: Центральна Рада, Гетьманат Скоропадського, Директорія. Ці політичні перетворення відповідно призводили до змін в організації роботи шкіл і створювали труднощі у перебігу навчального процесу: діти тривалий час не ходили до школи, більшість людей залишались неписьменими. Після приходу радянської влади особливо важливим для держави було піднесення освітнього рівня населення, відновлення діяльності освітньої системи республіки. Поступове відвойовування українською мовою належних їй позицій було непростим і болісним процесом. У частини вчителів українська мова була не добровільною, вони мимоволі підкорялися наказам про українізацію. Найбільшу потребу в українській термінології відчувала школа, що перейшла на рідну мову викладання і не мала єдиної програми та відповідних підручників. Аналіз цих проблем можна простежити у журналі „Радянська освіта“ за 1923 р.: „От іще математик. Цей балакає так, як балакають діти, але термінологію дає російську. Та й нащо тут здалась українська термінологія, якісь там трикутники, рівнобіжні, прямокутні, коли учень піде в профшколу і там обов'язково почує „треугольник, параллельные, вертикальные“ і т. ін. У кого тут нема логіки?“ [3, с.64-65].

Далекоглядним у цьому відношенні був Кравчук, який розумів, що без створення національної термінології неможливий розвиток не тільки науки, але й держави. Ще студентом Михайло почав складати словник українських математичних термінів, ночі просиджував за німецькими, французькими, італійськими словниками, щоб уникнути калькування існуючих термінів і подати свої – на основі лексики рідної мови. І, нарешті, в 1917 р. видавництвом Товариства шкільної освіти в Києві були видані у двох частинах його проекти геометричної та алгебраїчної термінології. Проаналізувавши загальний стан освіти в Україні, досліджуваного періоду зупинимось детальніше на його педагогічній діяльності у середніх навчальних закладах.

3 вересня 1914 р. протягом року Михайло Пилипович – позаштатний учитель математики у приватній гімназії Л. Жука. Уже тоді вражає усіх педагогічна майстерність молодого Кравчука. Окрім суто педагогічної роботи, він наполегливо розробляє математичні курси українською мовою, що заборонялося законом. Педагогічний досвід, здобутий М. Кравчуком у цій гімназії, допоможе йому в майбутньому при організації української національної школи [1, с.15] 1917 р. був роком епохальних політичних змін у житті нашого народу. Україна намагалась утвердити свою незалежність, національномовну свідомість. Видатний математик викладав у Києві у новостворених першій і другій українських гімназіях, Українському університеті, він – член Українського наукового товариства у Києві, співробітник створеної у 1918 р. Української академії наук.

Напружена політична ситуація в місті, часті зміни влади, постійна загроза арешту змусили М. Кравчука залишити Київ. По дорозі з міста Михайла Пилиповича знаходять у потязі і відправляють під розстріл. Рятівниками ученого стали сільські дідусі із села Саварка, що їхали разом із

ним. Так несподіваний поворот долі закидає М. Кравчука на Богуславщину Київської області. На 1 квітня 1923 р. у с. Саварка проживало 1769 людей. Населення було винятково українським.

Талановитий педагог відчував радість від спілкування із простими трудівниками. Михайло Пилипович уважно ставився до селянського побуту та пристосовувався до його умов. Проведені в Саварці роки були найщасливішими у його житті. До М. Кравчука

приходили сільські діти, які тривалий час не ходили до школи. Учений час від часу давав малечі розв'язувати задачі. Уроки їм дуже подобались ще й через те, що не задавали до-машніх завдань. А бажання вчитися має у шкільному віці дуже велике значення.

У періодичних виданнях досліджуваного періоду відзначали „ стихійне прагнення населення до освіти“. Не були винятком і жителі с. Саварка, які прагнули дати дітям зна-ння. Саварчани попросили Кравчука організувати в їхньому селі школу і стати у ній ди-ректором. Учений розумів, що саме від нього залежали очікувані селянами результати. Надіятись не було на кого. У більшості сіл школи організовувались на власний розсуд: „На повітах приходилось часто широко вживати власну ініціативу... і не завжди правиль-но. Взагалі утворюється таке становище, що майже в кожному повіті робота йшла своїм шляхом і виявилась велика необхідність коректувати... роботу на повітах“ [6]. І М. Крав-чук робить спробу здійснити свою мрію про нову школу. Текст оголошення, написаного ним власноручно, мав такий зміст: „Семирічна трудова школа в с. Саварці. Шкільна рада доводить до відома жителів Саварки та навколишніх сіл, що з 15 вересня починається запис школярів у всі класи – від першого до сьомого. Початок науки – 1 жовтня. У шко-лі викладаються чужинні мови, починаючи з третього класу; є дитяча та вчительська книгозбірні, фізичний та геометричний кабінети; школа має усі потрібні книги, запас зошитів та іншого шкільного приладдя, котре розподіляється поміж школярами через їхній власний кооператив. Програми школи ширші від програми колишніх вищих і по-чаткових шкіл, так що по закінченні шостого класу школярі поступають до професійних шкіл (учительські семінарії, агрономічні та технічні школи). Восени 1922 р. в Саварці відкривається професійна школа, куди матимуть змогу перейти учні сьомого класу. Го-лова шкільної ради Михайло Кравчук“ [5, с.74].

Так Михайло Пилипович стає учителем математики та директором школи. Майбут-ній академік працював у цьому навчальному закладі у 1919- 1921 р. Його управлінська діяльність як директора багатогранна: педагог разом із селянами відбудував школу, провів від сільського млина до неї електрику, створив бібліотеку, організував у селі дра-матичний та хорівий гуртки, сам брав участь у концертах. Михайло Пилипович влашту-вав для дівчати подорож до Канева на могилу великого Кобзаря (це була ніяка не поїзд-ка, бо два дні пішки добиралися усі гуртом до Чернечої Гори).

Завдання педагога: якомога раніше виявити, розпізнати природні нахили учня, розвинути їх, адже особистість наділена надзвичайно багатим потенціалом, який часто буває нереалізованим. Велике значення для розвитку математичних здібностей серед молоді М. Кравчук надавав математичним гурткам та індивідуальній роботі з учнями. Саме він був ініціатором проведення першої в Україні математичної олімпіади школярів у 1935 р. , яка проходила в Київському політехнічному інституті. М. Кравчук був членом журі, виступив на відкритті олімпіади перед учнями і вчителями київських шкіл із допо-віддю „ Про завдання і методи математичних наук“.

Цікаво для порівняння зауважити, що у Москві перша математична олімпіада від-булась також у 1935 р. . А ще раніше, починаючи з 1934 р., почали проводити олімпіади у Ленінграді та інших містах Союзу. Кравчук бачив перед собою не просто клас, а кожну дитину, її інтереси і можливості. Особливу увагу приділяв формуванню в учнів логіч-ного мислення, привчав дітей вільно висловлювати свої думки, критично ставитись до відповідей товаришів. Він ставив за мету: зацікавити улюбленою математикою кожну дитину. І хоча важко було дітям діставатися до школи восени і навесні під час розливів весняних вод, але більшість дітей навчалися. Кравчук пропонував «частіше і сміливіше давати учням наочно-графічні ілюстрації, наводити конкретні приклади і задачі, роби-ти цікаві екскурси в історію того чи іншого математичного поняття тощо. При цьому він раз-у-раз наголошував на важливості наступності й неперервності у процесі вивчення математики у середній і вищій школі, наголошуючи, що „ треба давати належні настано-ви у молодому віці, щоб пізніше не переучувати студентів, не переборювати в них шкід-ливих звичок“ [1, с. 32].

Так здійснювався рух за національну школу, активну участь у якому брав Михай-ло Пилипович Кравчук. У ході наукового пошуку встановлено, що робота у київських Першій та Другій українських гімназіях допомогла здійснити мрію М. Кравчука про рід-

номовну освіту. Перспективними напрямками подальших науково – педагогічних студій вважаємо розкриття особливостей викладацької діяльності М. Кравчука в Українському народному університеті.

Список використаної літератури

1. Вірченко Н. О. Велет української математики / Н. О. Вірченко. – К.: Задруга. – 2007. – 80 с.
2. М.Ф. "Рідна" школа (Допис із села Попівки на Хорольщині) / М.Ф. // Радянська освіта. – 1923. – № 1. – С. 64–65.
3. Приказы, протоколы и отчеты Губернотдела народного образования на январь–сентябрь 1921 г. – К., 1921. – ДАКО. Ф. Р– 111. Оп. 1. Спр. 22. Арк.
4. Сорока М. О. Михайло Кравчук: Біографічний роман / М.О. Сорока. – К.: Молодь, 1985. – 192 с.
5. Сухомлинська О. В. Персоналія в історико-педагогічному дискурсі / О. В. Сухомлинська // Історико – педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. – к., 2003. – с 36-46.

Олександр Шуліка

ІННОВАЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В. Ф. ШАТАЛОВА

У зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу відбуваються значні зміни в соціальному, культурно-освітньому житті українського суспільства та національної освіти, а це диктує потребу переглянути підходи до реформування української системи навчання і виховання молодого освіченого покоління, яке стане не лише носієм знань, але й умітиме широко застосовувати ці знання у своїй щоденній роботі на користь свого народу. Кінцевою метою навчання і виховання залишається підготовка громадянина до повноцінного суспільного життя.

У контексті цього завдання важливого значення набуває наукова систематизація, узагальнення й творче використання досвіду відомих педагогів минулого століття, наших сучасників.

Гідний внесок у розвиток вітчизняної педагогічної думки зробив Віктор Федорович Шаталов (нар. 1927 р.) – учитель математики, фізики і астрономії Донецької школи. Ретельне вивчення кращих здобутків та багатого досвіду педагога-практика дає можливість, виходячи із завдань сучасної системи навчання, забезпечити широке впровадження пріоритетних підходів до організації та проведення уроків математики і фізики в сучасній загальноосвітній школі.

У ході наукового пошуку з'ясовано, що аналіз педагогічної спадщини кінця ХХ століття засвідчує, що до проблеми вивчення інноваційної діяльності В. Ф. Шаталова науковці звернулися в кінці 80-рр ХХ ст.. У працях авторів З. І. Калмикової, О. М. Матюшкіна, Л. М. Фрідман, В.І. Бакалюк знайшли відображення етапи життя педагога-практика, яким був Шаталов . Представлені роботи містять фактичний матеріал з питань педагогічної спадщини В. Ф. Шаталова.

Глибоке вивчення вказаних матеріалів свідчить про те, що досвід Шаталова В.Ф. в системі сучасної освіти не відомий пересічному вчителю й потребує спеціальної наукової розробки, узагальнення й творчого використання.

Метою даної статті є висвітлення педагогічної діяльності В. Ф. Шаталова і впровадження в сучасну систему освіти основних принципів і напрямів виховання особистості.

Віктор Федорович Шаталов – педагог-новатор, вчитель математики, фізики і астрономії Донецької школи. Народився 1 травня 1927 року, брав участь у Великій Вітчизняній війні – нагороджений Орденом Вітчизняної війни 2 ступеня, медаллю «За Перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.», медаллю «За перемогу над Японією».